

İL AÇ METABOLİZMASI

(BİYOTRANSFORMASYON)

Prof. Dr. Gülgün Ayhan-Kılıcıgil

ilaçların, organizmada çeşitli enzimlerin etkisiyle kimyasal değişikliklere uğramasına **metabolizma** veya **biyotransformasyon**, biyotransformasyon sonucu ilacın dönüştüğü moleküle **metabolit** denir.

İlacın yapısında meydana gelen bu kimyasal değişiklikler ilacın;

- Farmakolojik aktivite,
- Toksisite,
- Fizikokimyasal özellikler,
- Etki süresi,
- Farmakokinetik özelliklerinde değişikliklere neden olur.

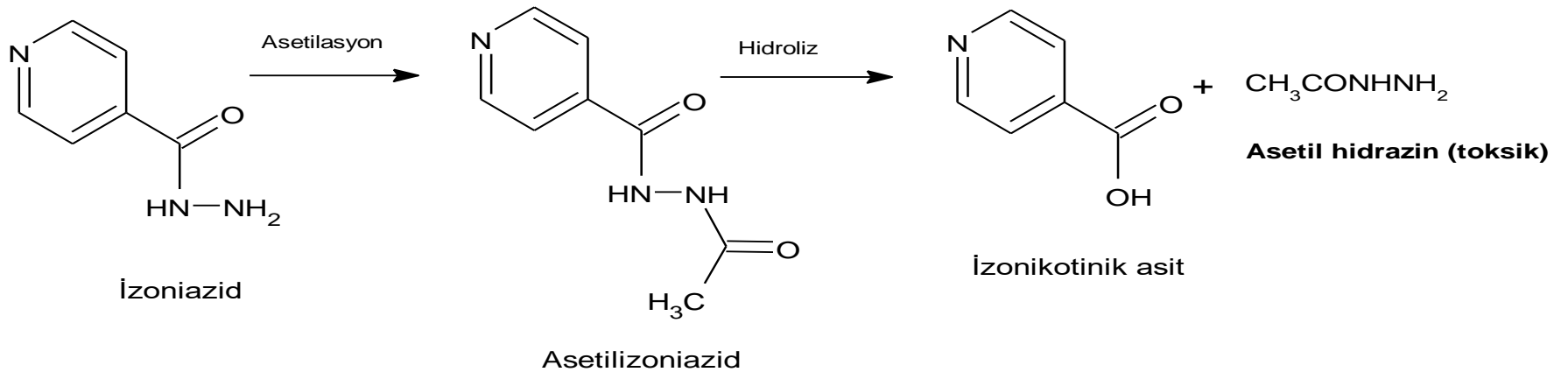
Yeni ilaç geliştirmede önemli ipuçları verir.

- Metabolizma, ilaçların vücuttan atılımı için çok önemli bir mekanizmadır.
- Böbreklerden ancak çok küçük moleküller veya fizyolojik pH'da iyonize olabilen bileşikler atılabilir; lipofilik bileşikler ise tübüllerden reabsorbe olurlar.

- Lipofilik bileşikler, yapılarında bir değişiklik olmazsa, organizmada uzun süre kalır ve yağ dokularında veya çeşitli dokularda birikirler (ilaçların çoğu lipofilik karakterdedir).
- Bu nedenle organizma, lipofilik bileşikleri vücuttan atılabilecek hidrofilik ürünlere çevirecek sistemleri geliştirmiştir.

•**Metabolit**, genellikle ilaçtan daha az etkili veya etkisizdir (metabolizmanın amacı budur!).

•Metabolizma, bir detoksikasyon (detoksifikasyon) reaksiyonudur. Fakat bazı durumlarda metabolit daha toksik olabilir.

İlaç Metabolizma Yolları

1- Faz I Reaksiyonları (oksidasyon, redüksiyon, hidroliz, hidrasyon vb)

2- Faz II Reaksiyonları

1- Faz I reaksiyonları

Amaç, moleküle **polar bir fonksiyonel grup** kazandırmaktır.

Polar bir fonksiyonel grup kazandırma;

- **moleküle yeni bir fonksiyonel grup katmak,**
- **var olan bir fonksiyonel grubu değiştirmek** (örneğin, esterlerin karboksilli asit ve alkollere hidrolizi, alkollerin asitlere oksidasyonu, aldehit ve ketonların alkollere redüksiyonu gibi) şeklinde olmaktadır.

Bu şekilde, **molekül daha polar ve daha kolay atılabilir** hale gelmektedir.

Bu nedenle Faz-I reaksiyonlarına **fonksiyonallzasyon reaksiyonları** da denilmektedir.

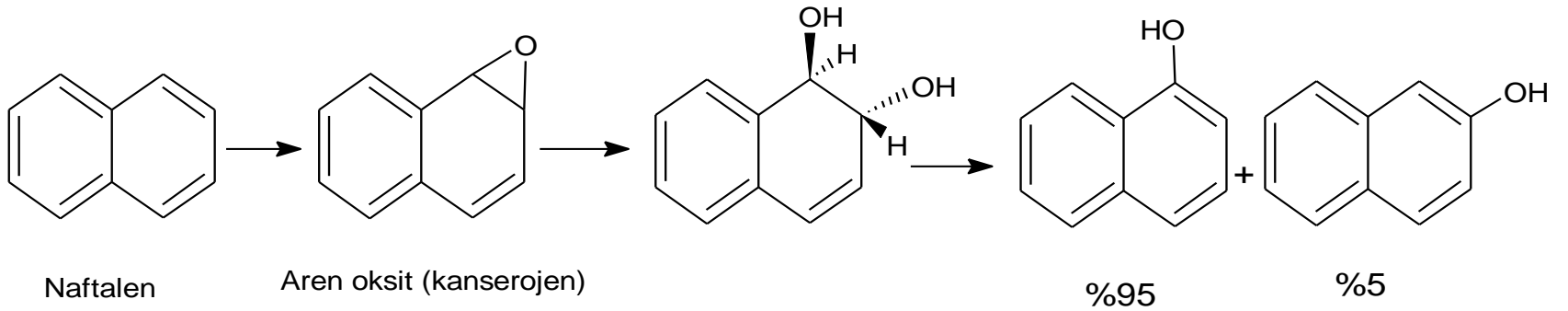
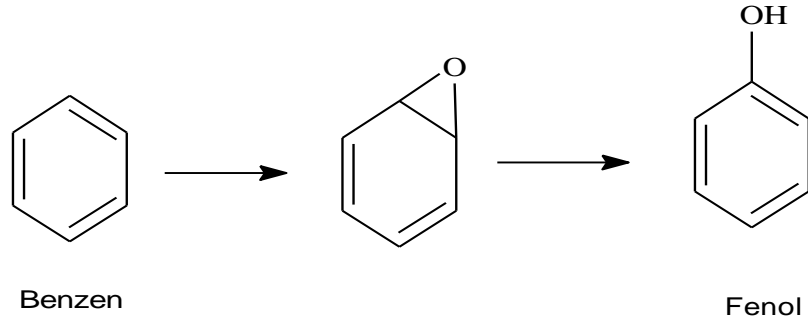
Faz-I reaksiyon metabolitleri, çoğunlukla Faz II reaksiyonları için substrat olarak kullanılırlar.

1. Oksidasyon Reaksiyonları	2. Redüksiyon Reaksiyonları	3. Hidroliz Reaksiyonları
Aromatik oksidasyon (Aromatik hidroksilasyon)	Karbonil (aldehit, keton) redüksiyonu	Ester ve amit hidrolizi
Alken epoksidasyonu	Nitro redüksiyonu	
Alifatik ve alisiklik karbon atomlarının oksidasyonu	Azo redüksiyonu	
Bir sp^2 merkeze komşu karbonların oksidasyonu (Benzilik, alililik ve karbonil veya imine α -konumunda bulunan karbon atomlarının oksidasyonu)		
Karbon-azot sistemlerinin oksidasyonu (oksidatif N-dealkilasyon, oksidatif deaminasyon, N-oksit oluşumu)		
Karbon-oksijen sistemlerinin oksidasyonu (oksidatif O-dealkilasyon)		
Karbon-kükürt sistemlerinin oksidasyonu (Oksidatif S-dealkilasyon, S-oksidasyon, desülfürasyon)		
Alkol ve aldehit oksidasyonu		

Oksidasyon reaksiyonları, **katalize eden enzimlere göre** 2 gruba ayrılmaktadır.

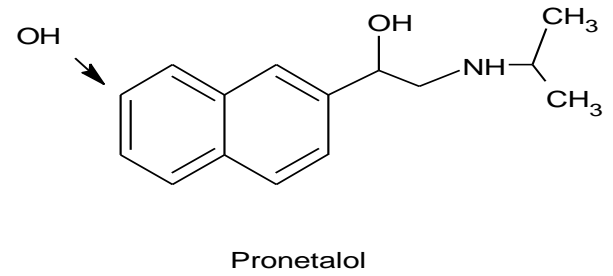
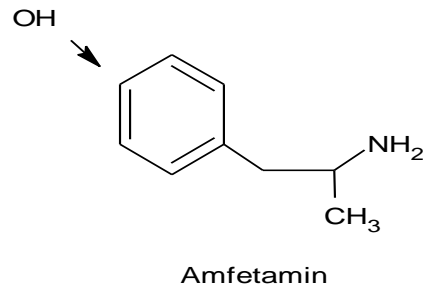
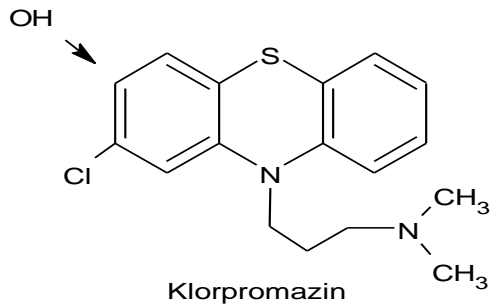
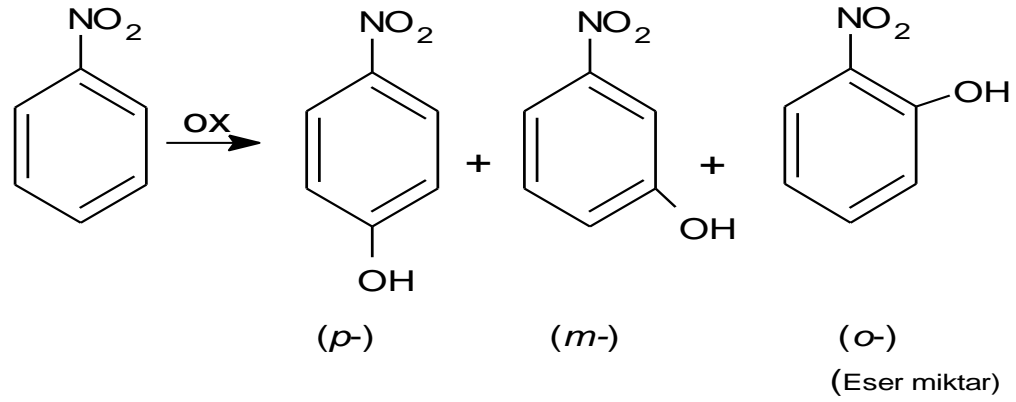
- a) Mikrozomal metabolizma; mikrozomal karışık fonksiyonlu oksidazlar ile gerçekleştirilir.

- a) Non-mikrozomal metabolizma; karışık fonksiyonlu oksidazlardan başka enzimler aracılığıyla gerçekleştirilir (Alkol dehidrogenaz, aldehit dehidrogenaz, ksantin oksidaz, amin oksidaz, aromataz vb).

Aromatik Hidroksilasyon

Hidroksilasyonda, aromatik çekirdek üzerindeki grubun yönlendirici etkisi vardır.

1. Dereceden yönlendirici grup varsa hidroksilasyon *o*- ve *p*-konumlarından olur.
2. Dereceden yönlendirici grup varsa hidroksilasyon her 3 konumdan da olur ancak *o*- izomer eser miktarda oluşur.

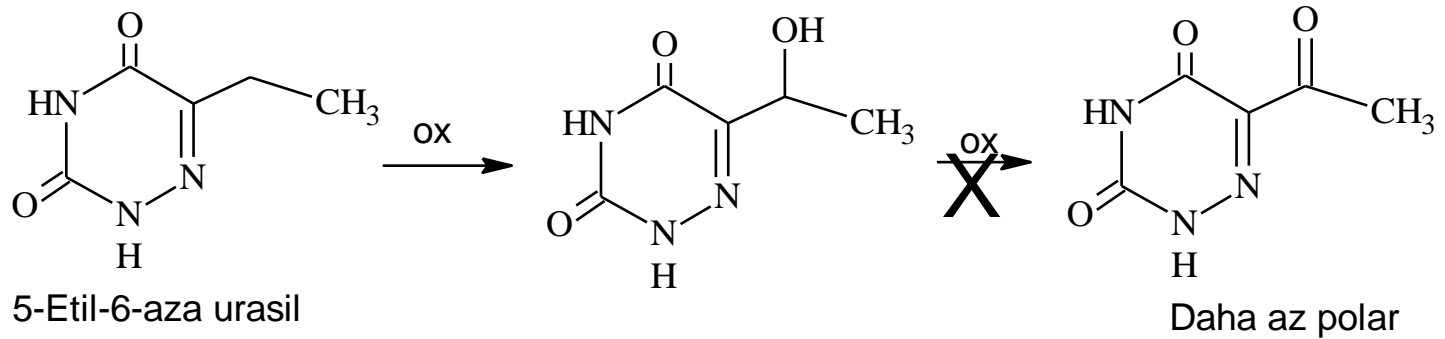
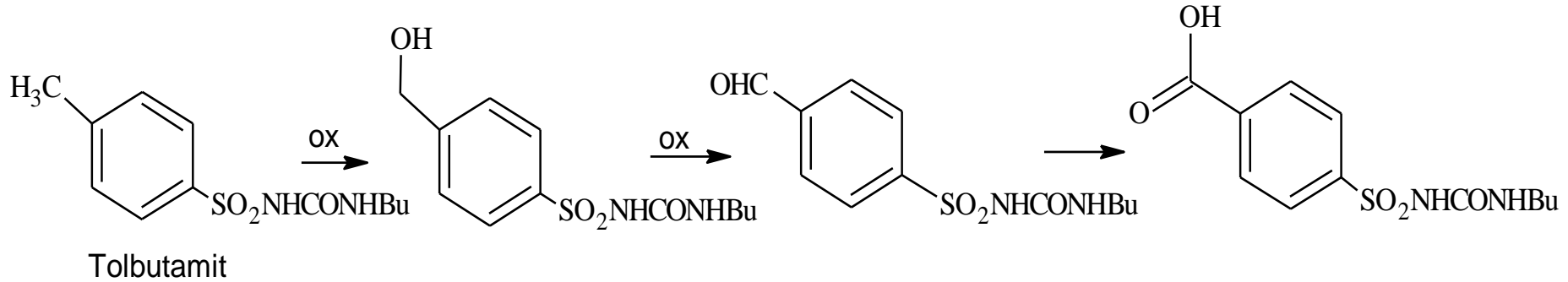
NIH Kayması

p-Yönlendirici grup taşıyan bir molekül hidrosilasyona uğradığında, *p*- konum dolu ise, bu grup yerinden kayar (meta), hidrosilasyon yönlendirici gruba göre *p*- konumundan olur. Bu reaksiyon, reaksiyonu keşfeden araştırmacıların çalıştığı birimin adının kısaltmasıyla (National Institute of Health) “NIH Kayması” olarak bilinir.

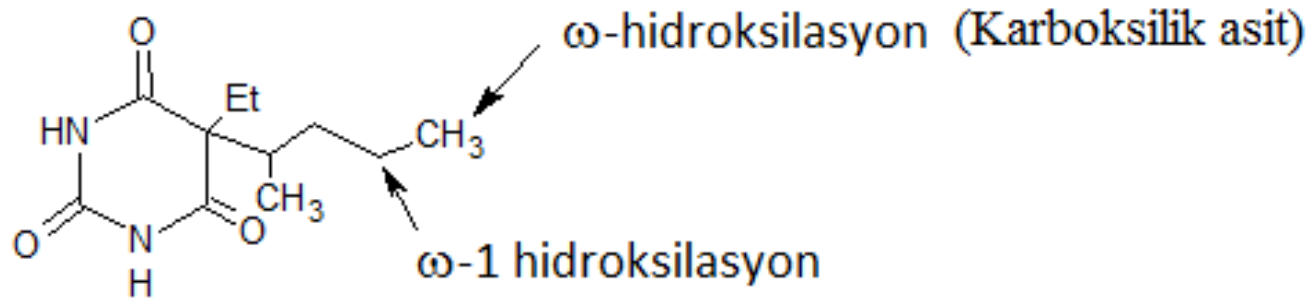

Benzilik Metil ve Metilen Grubunun Hidroksilasyonu

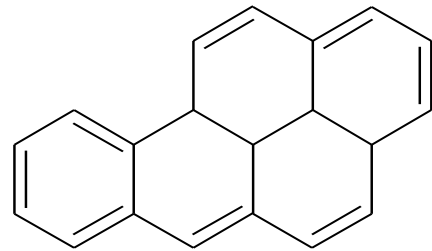

Alifatik Hidroksilasyon

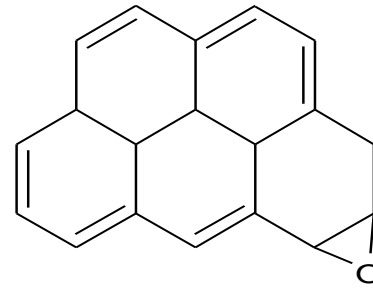
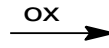
ω ve ω -1 hidroksilasyon

Epoksidasyon

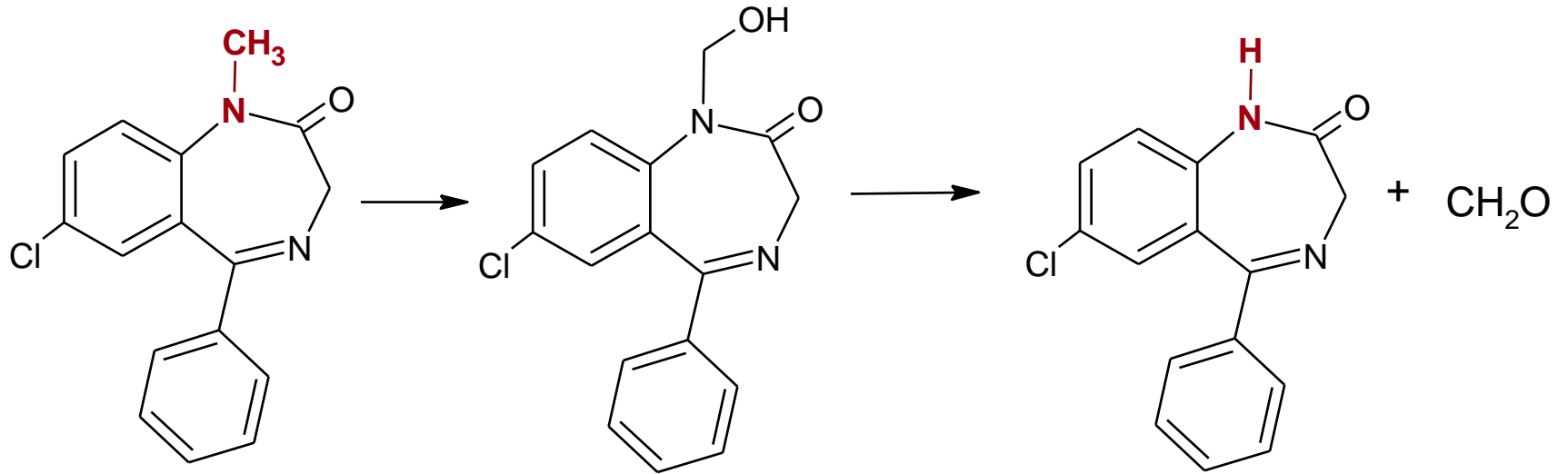

Benzopiren

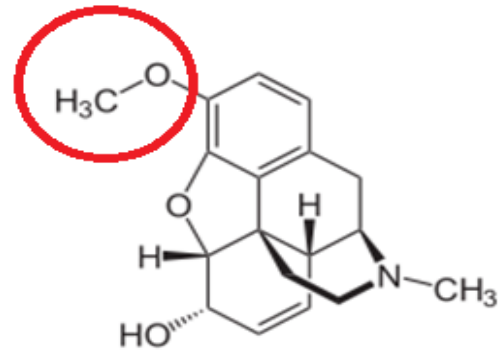
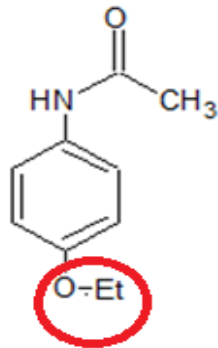
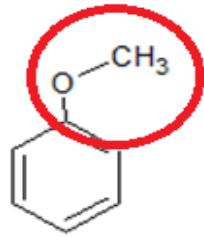
Benzopiren-4,5-epoksit

N-Dealkilasyon

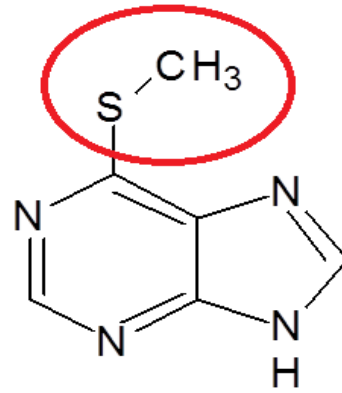

Diazepam

O-Dealkilasyon

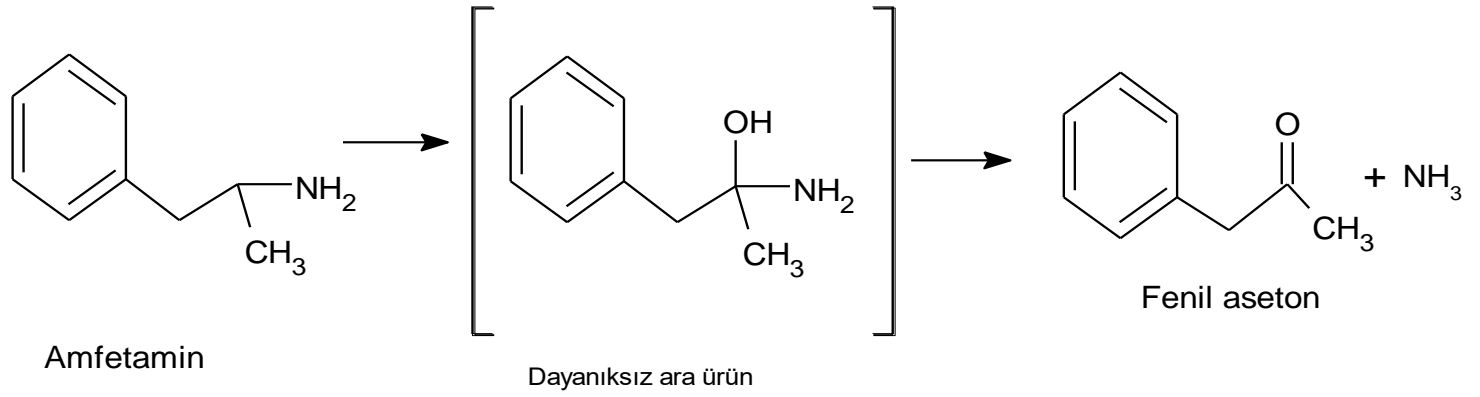

S-Dealkilasyon

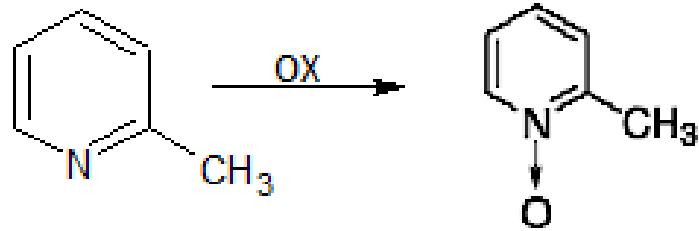

6-Metil tiyopürin

Oksidatif Deaminasyon

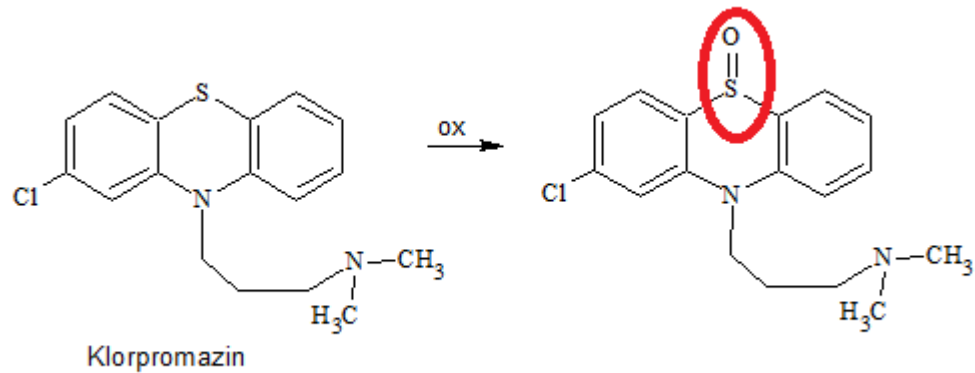
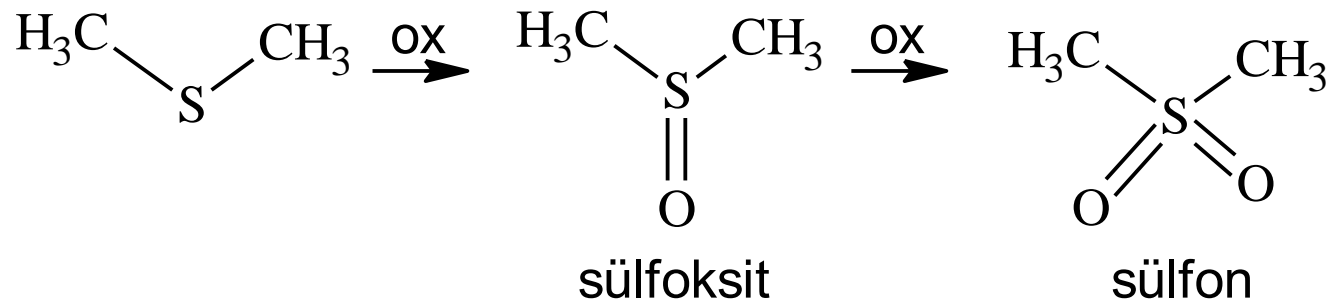

N-Oksidasyon

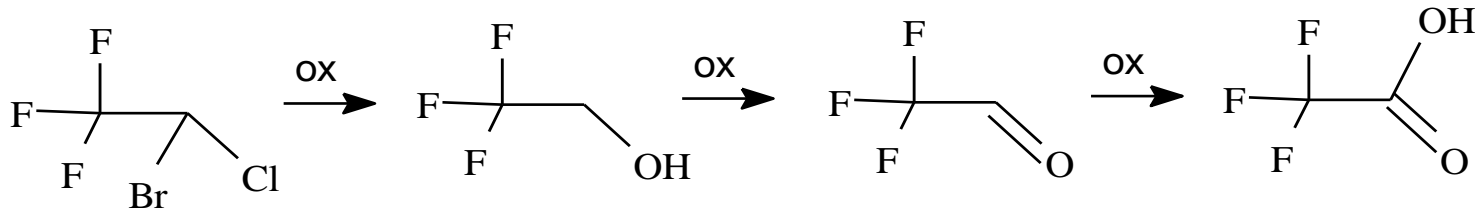

S-Oksidasyon

Dehalojenasyon

Halotan

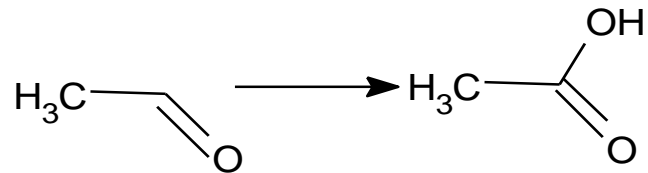
Halojen ayrılırken yerine oksijen girer.

Non-mikrozomal metabolizma

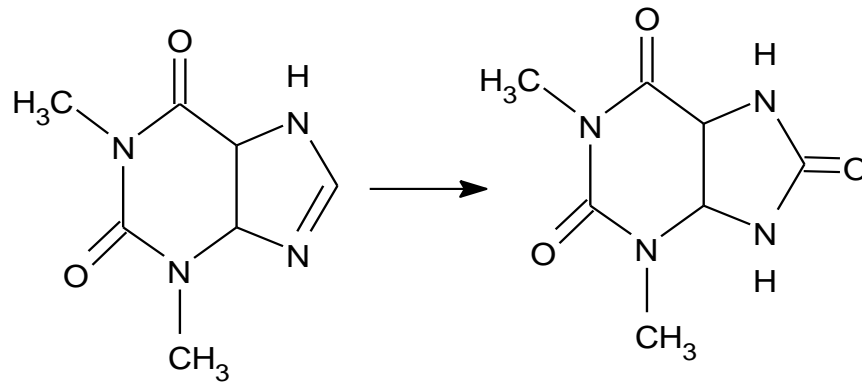
Alkohol dehidrogenaz

Aldehit dehidrogenaz

Ksantin oksidaz

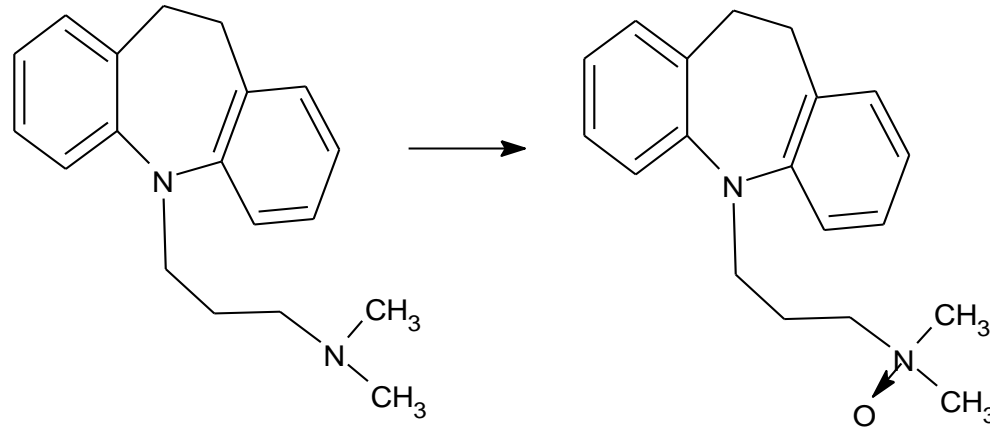

Teofillin

1,3-Dimetil ürik asit

Amin oksidaz

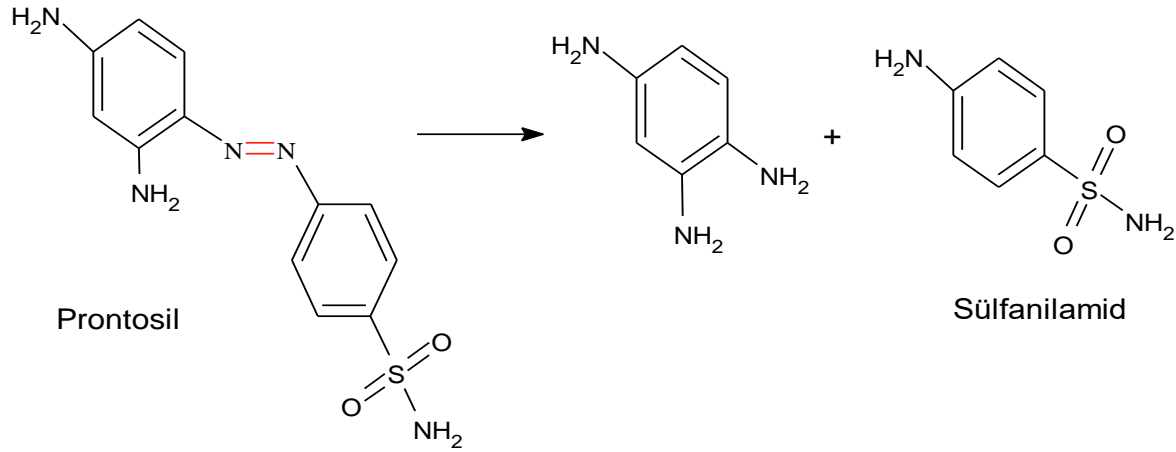
MAO (Mono amin oksidaz)

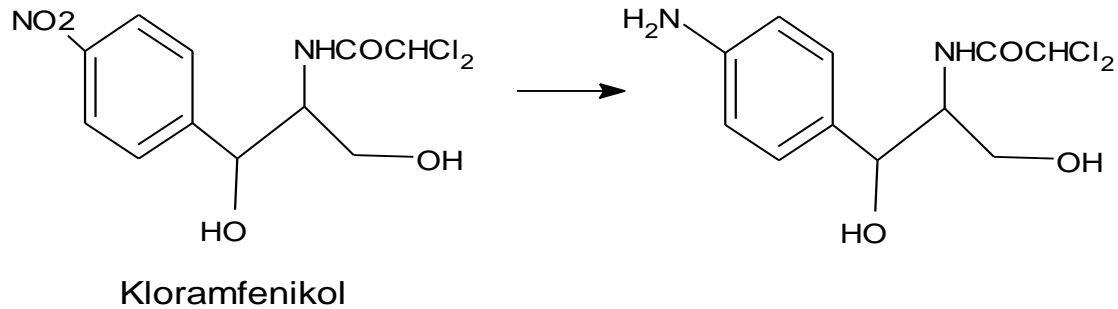
İmipramin

2- Redüksiyon Reaksiyonları

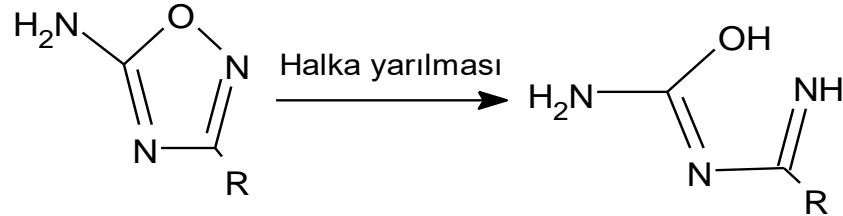
Azo bileşikleri

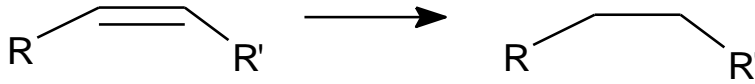
Nitro bileşikleri

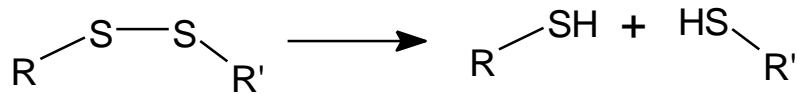
Heterosiklik halkalı bileşikler

Çifte bağlar

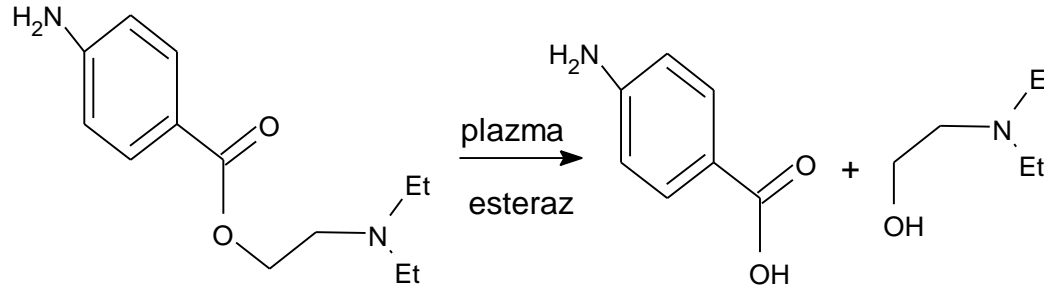

Disülfürler

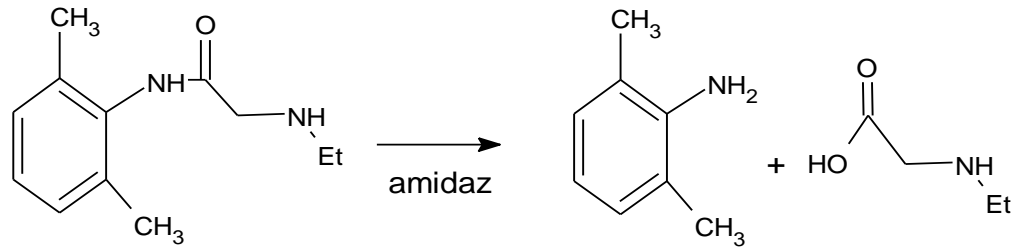
3. Hidroliz reaksiyonları

Ester hidrolizi

Procain

Amid hidrolizi

Monoetil glisil ksilid

Ksilidin

Etil glisin

Faz II (konjügasyon) reaksiyonları

Faz II reaksiyonları, moleküle sülfat, glukuronik asit gibi küçük, polar, iyonize olabilen grupların enzimatik olarak katıldığı, bir anlamda sentez reaksiyonlarıdır.

Bu reaksiyonlar sonucunda oluşan **konjüгатlar** (Faz II metaboliti), çoğunlukla idrarla atılırlar. Konjugasyonlar, genellikle Faz I reaksiyonları sonucu moleküle kazandırılmış fonksiyonel gruplar üzerinden yürür ve sonuçta suda çözünen (metilasyon sonucu oluşan ürünler gibi istisnalar hariç), aktivite ve toksisitesini kaybetmiş ürünler oluşur.

Glukuronik asit konjügasyonu (glukuronidasyon)

Sülfat konjügasyonu (sülfatasyon-sülfasyon)

Amino asit (glisin, glutamin ve diğer) konjügasyonu

Asetilasyon

Metilasyon

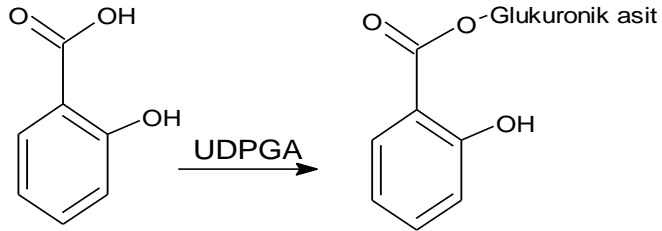

Konjugasyon reaksiyonları, ilgili enzim ve fonksiyonel gruplar

Reaksiyon	Enzim	Fonksiyonel grup
Glukuronidasyon	UDP(üridil difosfat)-Glukuronil transferaz	-OH, -COOH, -NH ₂ , -SH
Sülfasyon-sülfatasyon	Sülfo transferaz	-NH ₂ , SO ₂ NH ₂ , -OH
Metilasyon	Metil transferaz	-OH, -NH ₂
Asetilasyon	Asetil transferaz	-NH ₂ , SO ₂ NH ₂ , -OH
Amino asit konjugasyonu		-COOH

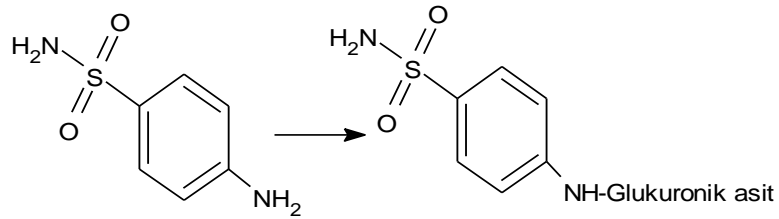
Glukuronidasyon

➤ O-Glukuronitler (fenol, alkol ➡ eter glukuronit, karboksilik asitler ➡ ester glukuronit)

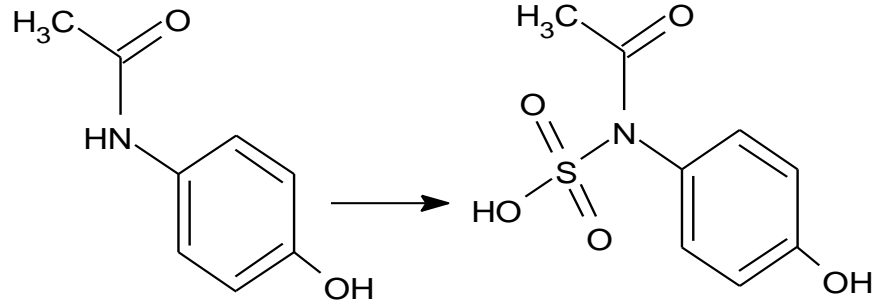
(Ester glukuronidasyon)

➤ N-Glukuronitler

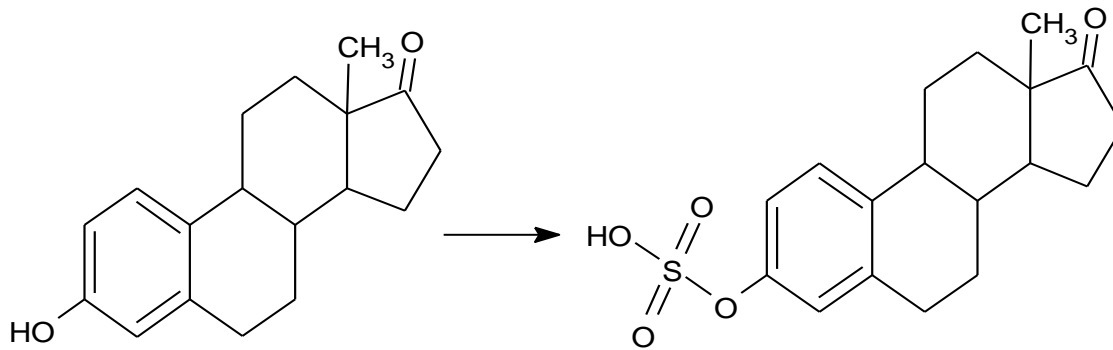

➤ S-Glukuronitler

Sülfasyon/Sülfatasyon

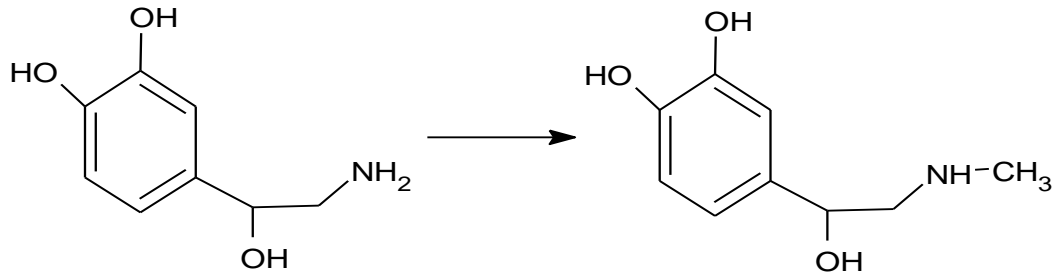

Parasetamol

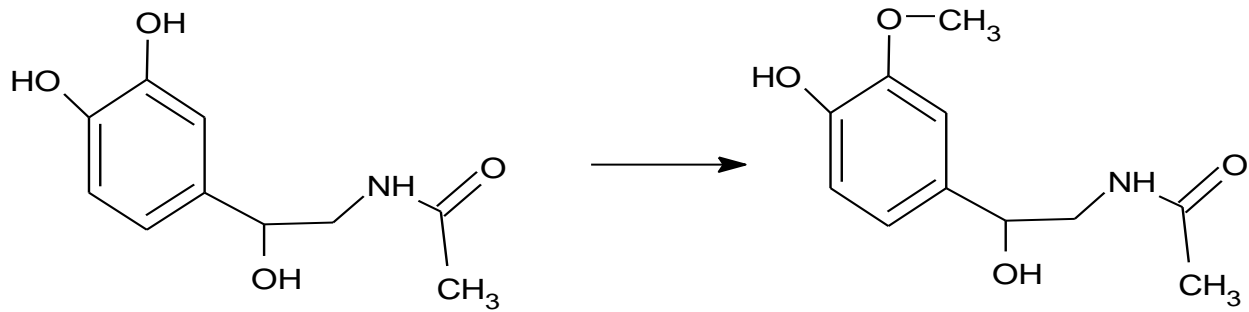

Östron

Metilasyon

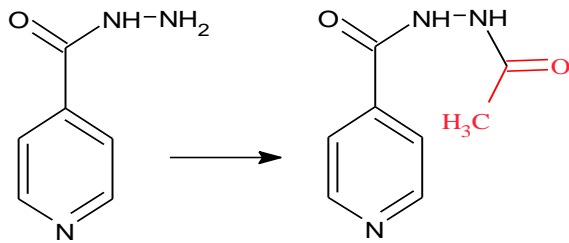
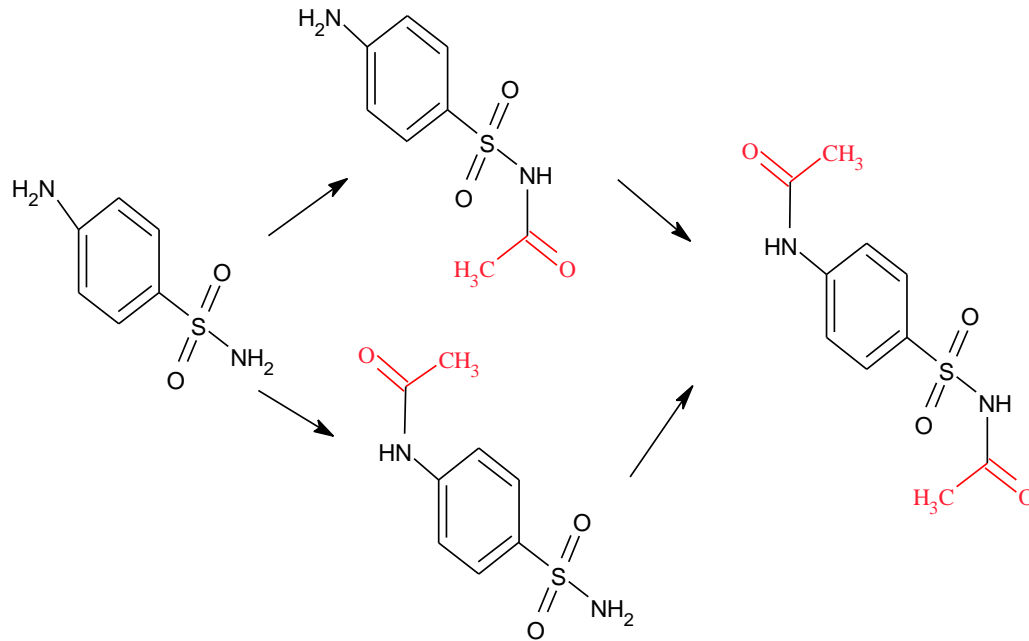

Noradrenalin

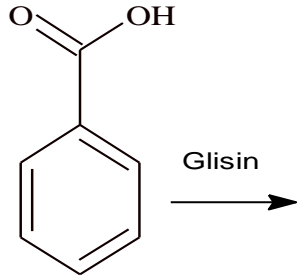
N-asetil adrenalin

Asetilasyon

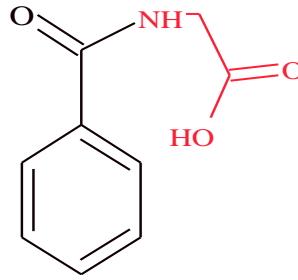

İzoniazid

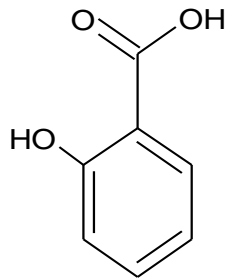
Amino asit konjugasyonu

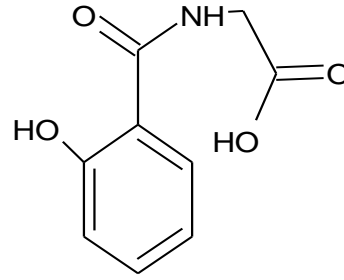
Glisin

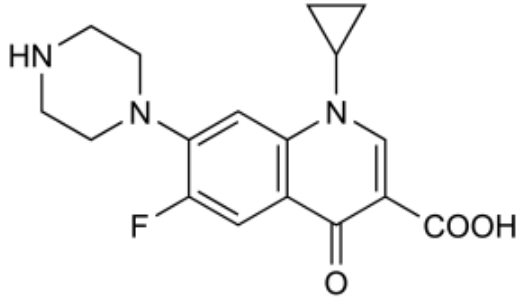

Glisin: $\text{H}_2\text{NCH}_2\text{COOH}$

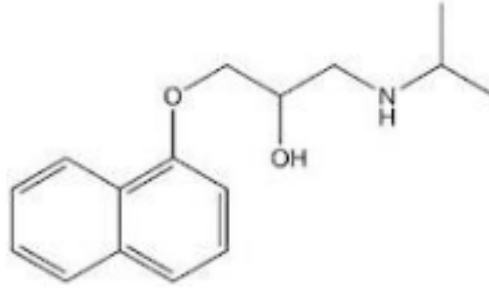

Glisin

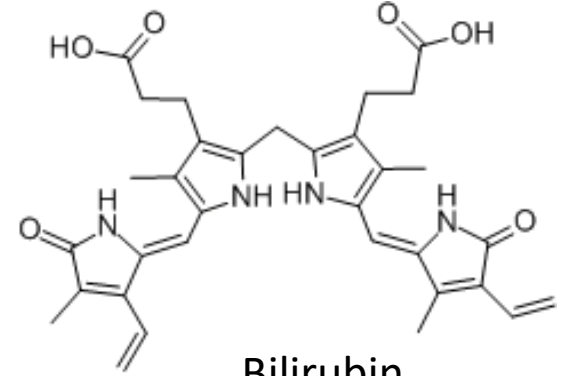

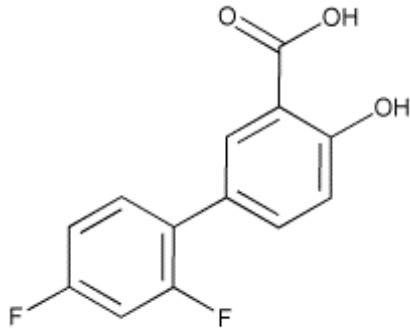
Siprofloksazin

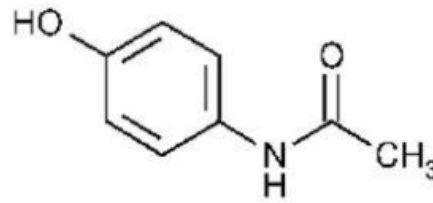
Propranolol

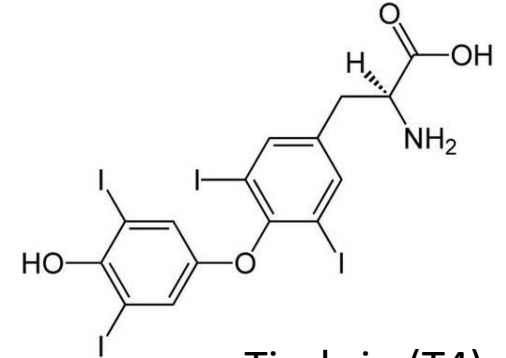
Bilirubin

Diflunisal

Asetaminofen

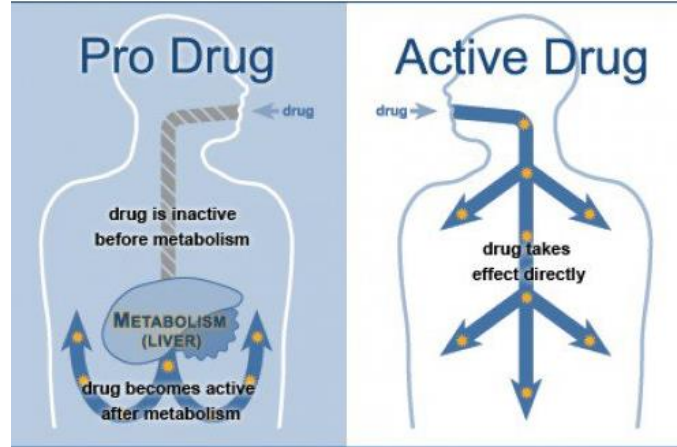

Tiroksin (T₄)

Bazı ilaçlar Faz-I reaksiyonuna uğramadan doğrudan Faz-II reaksiyonları ile atılırlar.

Yukarıdaki ilaçlar da bu özelliklerdeki ilaçlardır. Buna göre; bu ilaçlar **taşıdıkları hangi fonksiyonel gruplar (nükleofilik merkezler) nedeniyle doğrudan Faz-II reaksiyonuna** uğrarlar?

Prodrug (Ön ilaç)

Farmakolojik etkisini biyotransformasyondan sonra gösteren bileşiklerdir.

In vitro herhangi bir aktivite göstermezken, *in vivo* ortamda metabolize olarak aktif bileşikleri verirler. Bunlara **prodrug** denir.

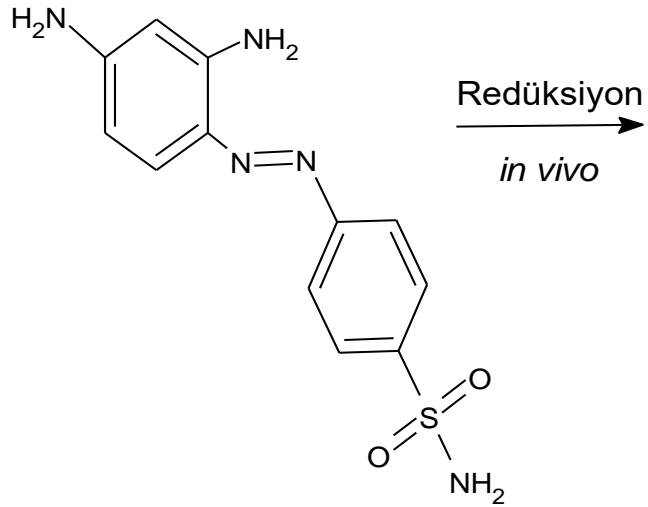

Prodrug hazırlanmasının amaçları

- *In vivo* farmakokinetik özelliklerini değiştirmek (Örn; Yağ-su partiyon katsayısı düşük ilaçların absorpsiyonunu artırmak),
- Stabilitayı ve çözünürlük problemlerinin giderilmesini sağlamak,
- Koku ve tadı kötü ilaçların olumsuz etkilerini gidermek,
- Etki yöresine spesifikliğin artırılmasını sağlamak, etki süresini uzatmak,
- Toksikite ve yan etkinin azaltılması,

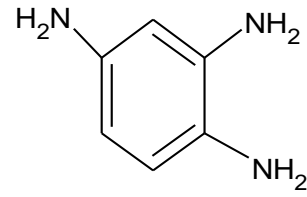
Prodrug nasıl hazırlanır?

- İlaçların yapılarında bulunan belirli fonksiyonel gruplar, kimyasal reaksiyonlarla geri dönüşlü gr.uplara modifiye edilir

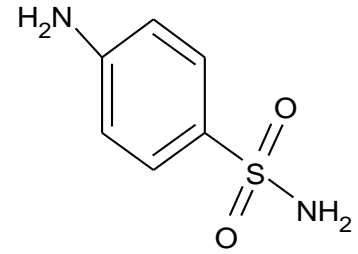

Prontosil (inaktiv)

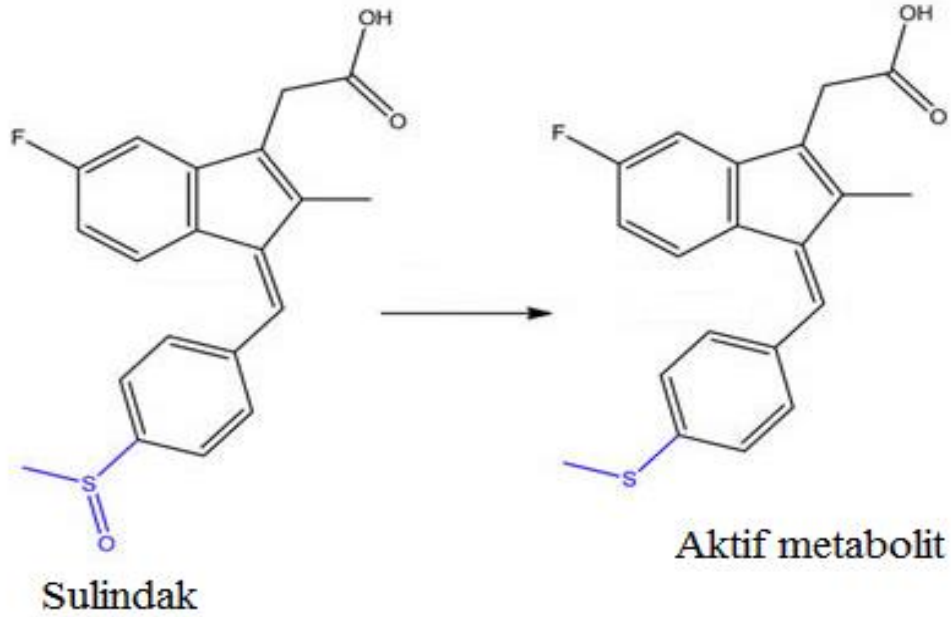
Redüksiyon
→
in vivo

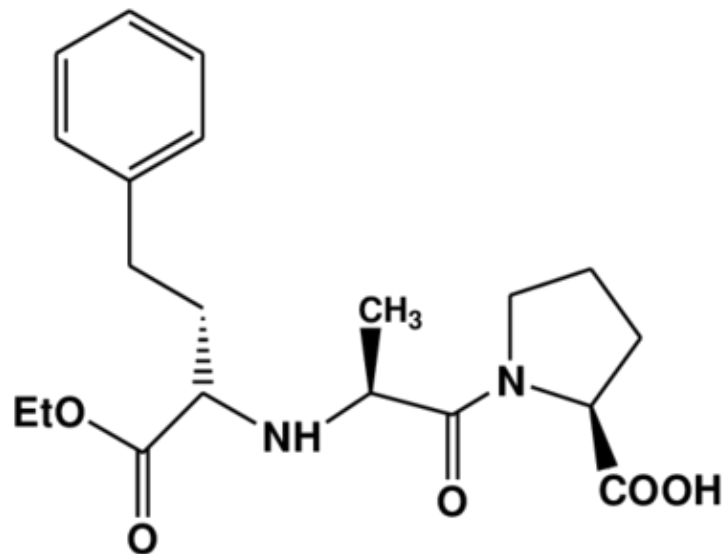
+

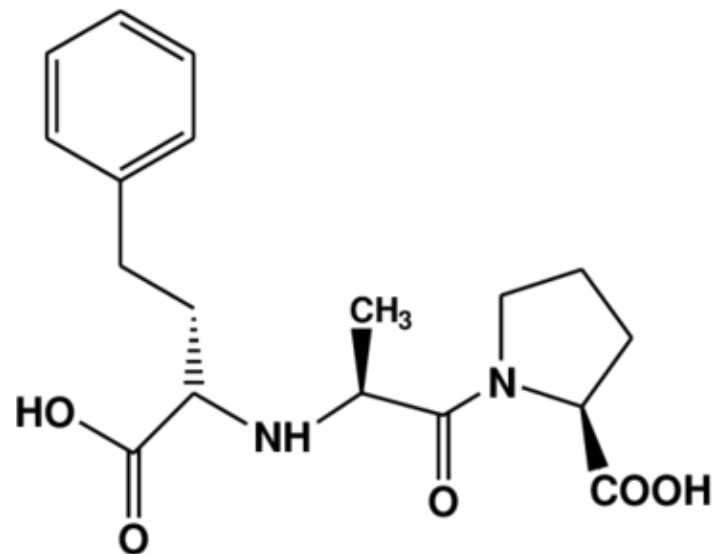
Sulfonamid (aktif)

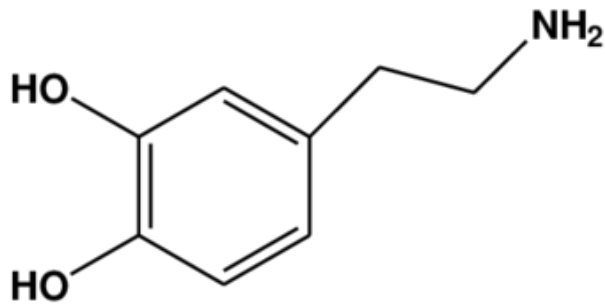
Sulindak antienflamatuvar etkisini redüksiyon ürünü olan sülfid metaboliti üzerinden gösterir.

Enalapril (prodrug)
can cross membrane

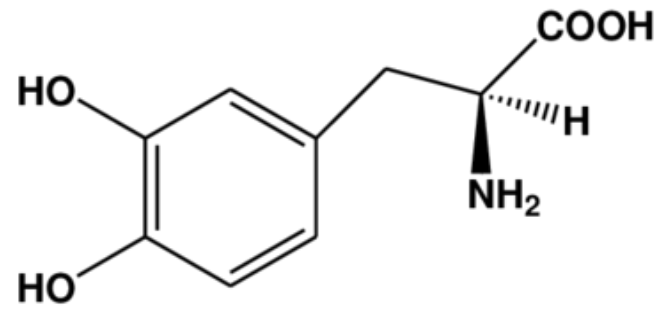

Enalaprilate (anti-hypertensive agent)

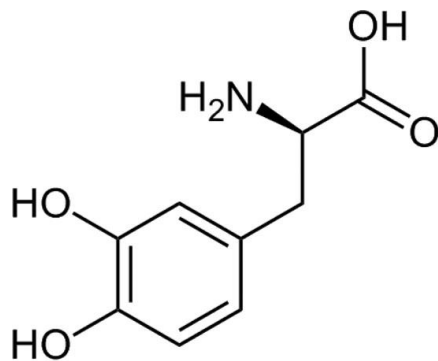
Dopamine

**Too Polar
Cannot cross blood brain barrier**

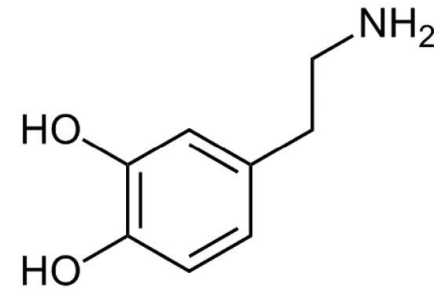
Levodopa

**Non-polar
Can cross blood brain barrier**

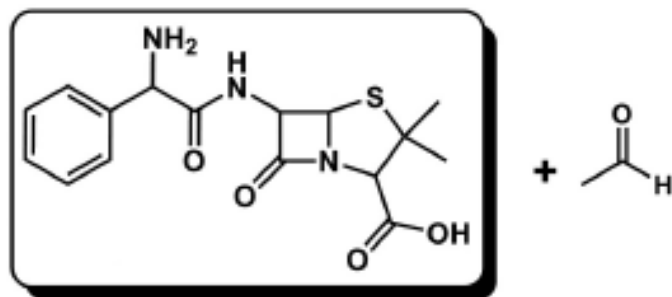
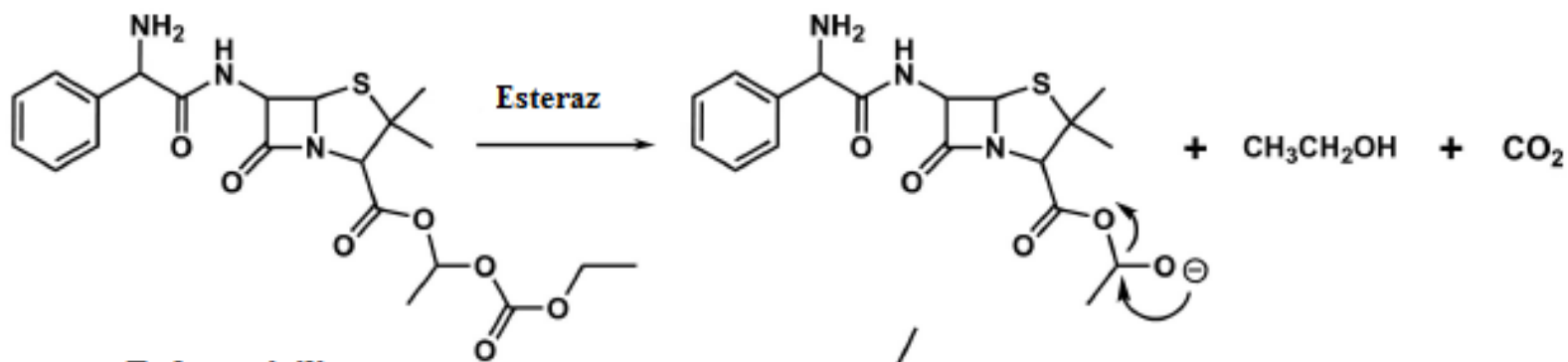

Levodopa

dopa decarboxylase →

Dopamine

Ampisilin